

Kazuo Ishiguro, un Nobel pentru rafinamentul artistic

Rodica Grigore

„Întotdeauna m-au interesat mecanismele memoriei, pentru că memoria e filtrul prin care ne citim trecutul. E un instrument prin intermediul căruia oamenii își spun lucrurile esențiale despre propriile vieți, dar și despre cei în care, fără să-și dea seama sau chiar fără să vrea, s-au transformat“, spunea Kazuo Ishiguro, recentul laureat al Premiului Nobel pentru Literatură.

Ajuns în Anglia împreună cu familia pe când avea mai puțin de șase ani, Ishiguro (născut în 1954, la Nagasaki, în Japonia) se va impune decisiv în spațiul cultural englez, fiind considerat rapid, după publicarea primelor trei romane, unul dintre cei mai reprezentativi prozatori britanici contemporani. Opinia majorității exegeților e întru totul îndreptățită, căci *Amintirea palidă a munților* (*A Pale View of Hills* – 1982), carte care a primit Premiul Winifred Holtby al Societății Regale de Literatură, *Un artist al lumii trecătoare* (*An Artist of the Floating World* – 1986), încununat cu Whitbread Book of the Year Award, și *Rămășițele zilei* (*The Remains of the Day* – 1989), care, pe lângă mult râvnitul Booker Prize, a avut parte, în scurtă vreme, și de excelenta ecranizare, în regia lui James Ivory, cu Anthony Hopkins și Emma Thompson în rolurile principale, demonstrează o artă pe deplin matură și o uimitoare intuiție în ceea ce privește atât construcția personajelor, cât și implicațiile muzicii și picturii la nivelul unui text romanesc. Cărțile publicate ulterior, *Nemîngîiații* (*The Unconsoled* – 1995), *Pe când eram orfani* (*When We Were Orphans* – 2000) ori *Să nu mă părăsești* (*Never Let Me Go* – 2005, aceasta din urmă cunoscută publicului larg și datorită peliculei regizate de Mark Romanek, cu Keira Knightley, Carey Mulligan și Andrew Garfield în rolurile principale), ca și volumul de povestiri *Nocturne* (*Nocturnes. Five Stories of Music and Nightfall* – 2009) ori cea mai recentă apariție editorială, romanul *Uriașul îngropat* (*The Buried Giant* – 2015), nu fac decît să confirme valoarea lui Ishiguro, dar și să surprindă cititorul, odată cu fiecare nou titlu, prin diversificarea ariei tematice și a preocupărilor unui scriitor care, fără să țină prea des prima pagină a presei, și-a construit, cu migală și cu o inegalabilă (și ineputabilă!) atenție la detalii, o operă cu adevărat remarcabilă, pusă sub semnul discreției și al rafinamentului.

Acesta ar fi și punctul în care creația lui Ishiguro poate fi raportată la cultura japoneză, știut fiind faptul că unii critici literari au încercat nu de puține ori să stabilească filiații ori să găsească explicații pentru anumite atitudini ale personajelor ce populează proza acestui autor. El însuși, însă, a fost reticent cu privire la problema aceasta, spunînd adesea (cu umor, dar și cu hotărîre!) că, dacă și-ar semna cărțile cu un pseudonim sau ar pune pe copertă fotografia altcuiva, nimeni n-ar mai fi interesat de „niponismul“ creației sale... O creație al cărei element fundamental este, după cum chiar scriitorul a subliniat, explorarea resorturilor memoriei, dublată de preocuparea pentru modul în care trecutul influențează prezentul și, deoprivă, de interesul, derivat din admirația mărturisită față de opera lui Joseph Conrad, pentru utilizarea naratorilor necreditabili. De aici și tendința

personajelor din proza sa de a-și reevalua în permanență existența, privind-o din perspectiva succesului mereu visat, dar și (mai frecvent!...) a eșecului pe care le e imposibil să-l ocolească. Deși apropiat, uneori, de așa-numita „temă internațională“, afiș de prezentă în literatură de la Henry James încoace, pe temeiul unor aspecte mai degrabă exterioare, cum ar fi amănuntul că primele sale două cărți sînt plasate într-un cadru măcar parțial nipon (dar pur imaginar și imaginat ca atare, înainte de a ajunge el însuși în Japonia, după cum va mărturisi scriitorul într-un extraordinar dialog purtat cu Kenzaburō Ōe, cel de-al doilea laureat nipon al Premiului Nobel pentru Literatură), Ishiguro se individualizează profund, incluzînd în toată creația sa accente elegiace ori nostalgice și elementele neașteptate ale unei poetici muzicale sui-generis (să nu uităm că autorul a încercat chiar să aibă o carieră muzicală!) care deconcertează și cuceresc în egală măsură cititorul.

Considerate, imediat după apariție, capodopere ale delicateții și subtilității, reușind să analizeze cazuri ale unor mari tulburări emoționale, cărțile lui Ishiguro, mai cu seamă *Rămășițele zilei* și *Amintirea palidă a munților*, reprezintă și o excelentă ilustrare a ideilor lui Maurice Blanchot, în conformitate cu care naratorii – mai ales cei necreditabili – rememorează frecvent experiențele personale, cu scopul, declarat sau nu, de a se elibera de povara amintirilor și de a exorciza trecutul. În plus, Ishiguro e cu adevărat impresionant și rămîne unic în peisajul literar contemporan prin capacitatea de a crea personaje convingătoare nu doar prin ceea ce fac ori spun, ci mai ales prin ceea ce nu se pot hotărî niciodată să rostească, prin ceea ce va rămîne pentru totdeauna învăluit în tăcere, fie că e vorba de trecutul personal, fie de marile evenimente istorice. Interesant e și că abia la o a doua lectură a textelor cititorul va înțelege pe deplin că, vorbind, de pildă, despre problemele și nefericirea unei prietene, Etsuko, protagonista din *Amintirea palidă a munților* nu face, după decenii, altceva decît să vorbească despre sine, pentru prima dată cu adevărat. La fel se întîmplă și în cazul majordomului Stevens din *Rămășițele zilei*, care, încercînd, după ani întregi, să afle cauzele nefericirii domnișoarei Kenton, devine conștient, iar asta se întîmplă cînd nu mai e de mult tînăr, de propria nefericire și ratare – și izbucnește în plîns, dorindu-și ca măcar rămășițele zilei/zilelor să-i fie mai senine și mai puțin irosite.

În cărțile lui Ishiguro, întîmplările sînt relatate exclusiv din punctul de vedere al unui personaj implicat care povestește, firul epic fiind structurat în funcție de ceea ce spune acesta, dar și în funcție de un sistem perfect echilibrat de aluzii și sugestii ce ascund mari adevăruri, niciodată recunoscute cu glas tare. Iar dacă, în proza lui Ford Madox Ford, de pildă, interpretările pe care personajele le dădeau anumitor evenimente, obiectiv prezentate, erau puse întotdeauna sub semnul întrebării, la Ishiguro pînă și faptele, nu doar potențialele interpretări ulterioare, sînt privite cu o totală subiectivitate, dintr-un punct de vedere unic și, desigur, necreditabil. În fond, toate textele sale sînt structurate pe două planuri, pendulînd între prezent și trecut, peste care prezidează aceeași figură naratorială. Astfel, îmbinînd mereu ceea ce s-a petrecut cu ceea ce tocmai se petrece (și, mai ales, cu ceea ce este filtrat prin conștiință), romanele lui Ishiguro par doar povestea unor relații dintre oameni, fie de prietenie, fie de subordonare, fie amoroase. Și chiar sînt așa ceva, însă numai la un prim nivel al semnificațiilor, cîtă vreme aceleași texte se dovedesc a fi, pe de altă parte, descrieri minuțioase, însă depășind limitele consacrate ale realismului și întemeindu-se pe datele unei adevărate poetici a ambiguității, a luptei oamenilor obișnuiți de a se adapta la o serie de reguli

noi, care le sînt impuse. Că e vorba despre regulile sociale ale lumii britanice, pe care personajele feminine din *A Pale View of Hills* trebuie să le accepte, ori despre normele tachinării lejer-mondene pe care un nou stăpîn (american, desigur...) i le cere unui majordom britanic get-beget cum e Stevens din *The Remains of the Day* e mai puțin important, esențial rămînînd faptul că fiecare om este suma propriilor sale alegeri, iar după ani de zile toate personajele lui Ishiguro vor deveni conștiente de asta.

Creația lui Kazuo Ishiguro aduce în discuție, subtextual, tocmai capacitatea oamenilor de a opta, de a decide drumul pe care să-l urmeze în viață. Numai că, adesea, aceste alegeri nu vor face decît să reia greșelile altora ori să repete destine frînte. Stevens repetă erorile tatălui său și rămîne condamnat la demnitatea iluzorie a rolului unei profesii care-l transformă în simplă mască și-l împiedică să trăiască și să simtă, domnișoara Kenton nu poate trece peste propriul orgoliu și, la rîndul ei, nu știe ori nu poate să-l ajute pe Stevens să comunice cu adevărat. Cu toate acestea, autorul reușește să-și infuzeze chiar și paginile cele mai tensionate cu un fals sentiment al securității, iar cititorul are senzația că protagoniștilor nu li se poate întîmpla nimic rău. Însă, ca întotdeauna, tehnica lui Ishiguro este subtilă și rafinată: într-adevăr, nu li se mai poate întîmpla nimic rău, din simplul motiv că totul li s-a întîmplat deja, că totul, în viața lor, a fost irosit, pierdut, ratat, demnitatea profesională sau relațiile personale. Iar creația lui Ishiguro devine, pe nesimțite, o permanentă oglindire și prefigurare a faptelor personajelor prin intermediul altor fapte și al altor personaje, un neîncetat joc al oglinzilor paralele, al amintirii obsesive, dar și al permanentei nevoi de rememorare lucidă, în care cititorul e prins, la rîndul său, fără putință de scăpare. Căci, așa cum conchide Stevens, „pentru mulți oameni, seara este într-adevăr partea cea mai plăcută a zilei. La urma urmei, ce avem de cîștigat dacă privim tot timpul înapoi și ne învinovățim fiindcă viața noastră nu a luat întorsătura pe care ne-am dorit-o? [...] Ce rost are să ne întrebăm neconținut ce am fi putut sau nu să facem ca să controlăm drumul pe care a pornit viața noastră?“.

Taguri: Kazuo ISHIGURO, Premiul Nobel pentru Literatură

Sursa:

<https://www.observatorcultural.ro/articol/kazuo-ishiguro-un-nobel-pentru-rafinamentul-artistic/>

accesat în data de 12 octombrie 2016.

